

continentiæ sacrificium idoli Moloch, votum paupertatis meram stultitiam, votum obedientiæ summam temeritatem esse volunt.

Quarta quæstio erit de votis, quæ filii invititis parentibus, et conjuges invito altero conjuge, aliquando suscipiunt. Nam cum Deus mandaverit, honorari parentes, et non separari quos Deus conjunxit, graviter nos accusant, quod filios invititis parentibus Monachos fieri patiamur, et matrimonia, licet nondum consummata, tamen rata et firma, propter monasticam professionem dissolvamus.

Quinta, de solitudine, et summa vitæ severitate Eremitarum. Eremitas enim adversarii ursos ac misanthropos vocant propter solitudinem: propter eam autem severitatem, qua plurimi eorum numquam cilicium exuebant, solis radicibus vescebantur, humi cubantes somnum brevissimum capiebant: nonnulli etiam integris hebdomadibus jejunabant: alii ferreis catenis se onerabant: quidam in editis columnis perpetuo consistebant: eos omnes execrantur tanquam sui ipsorum homicidas, et illius Apostolici præcepti transgressores: *Habeto honorem corpori*; quo præcepto nullum ipsi religiosius ac sanctius colunt.

Sexta, de habitu et tonsura. Miram enim superstitionem in eo positam esse credunt, quod Monachi semper idem vestimenti genus, eadem forma, eodem colore, eadem magnitudine gerant, et eodem semper modo, qui sunt ejusdem ordinis, tondantur.

Septima, de opere Monachorum. Existimant enim adversarii, de natura et ratione veræ monasticæ professionis esse, ut Monachi omnes labore manuum victum quarant, et idcirco eos omnes, qui id non faciunt, tanquam suæ ipsius professionis corruptores, falsosque ac degeneres Monachos arguant, et malum et illicitum esse docent, tam sponte sua ad mendacitatem devenire, quam mendicatione victum colligere.

Scripserunt de hoc argumento S. Joannes Chrysostomus in tribus libris contra vituperatores vitæ monasticæ; Joannes Cassianus in libris de institutis Cœnobiorum; Albertus Magnus in defensorio mendicantium; B. Thomas in opusculo 19, quod est contra impugnantes religionem; B. Bonaventura in Apologia pauperum, et libro de paupertate Christi; Thomas Waldensis lib. III. et IV. de doctrina fidei, et de sacramentalibus, tit. 9. Albertus Pighius controversia 14, Alphonsus Virvesius Philippica 20, Alphonsus a Castro in libris contra hæreses, verbo Mendicitas, verbo Monachus, et verbo Votum; Joannes Bunderius in suo Compendio concertationum, titulo 34, Conradus Kœllin in eversione Epithalamii Lutherani; Joannes a Daventria in refutatione Confessionis Augustanæ; Joannes Eckius in Enchiridio, et in conclusionibus devotis; Franciscus Orantius lib. V. de locis Catholicis; Gaspar Schatzherus lib. I. cap. ult. et lib. II, cap. 1. suarum Controversiarum; Joannes Hoffmeisterus contra art. 27. Confessionis Augustanæ; Jacobus Latomus libro de Monachorum institutis et votis; Joannes Cochleus libro de votis, et in discussione artic. 27. Confessionis Augustanæ; Jodocus Clivetanus lib. III. Antilutheri; Alanus Copus Dialo 2, Matthæus Galenus de origine Monasticæ; Richardus Cœnomanus in antidoto ad censuram Erasmi in regulam S. Augustini; Franciscus Turrianus libris duobus de votis monasticis; Guglielmus Lindanus lib. IV, cap. 98. Panopliæ.

CAPUT I.

De nomine Monasticæ.

Explicatur igitur primo loco naturam, partitionem, atque ortum Religionum, et simul hæreticorum mendacia, et calumnias refutaturus, a nomine, ut par est, exordiar. Nominem apud Græcos quinque inveniuntur. Vocant enim professorem hujus vitæ *θεραπευτής, ἀσκητής, ἰατρός, φιλόσοφος, μοναχός*; Latini retinuerunt ultimum Græcum vocabulum, et addiderunt regularem, et religiosum; *θεραπευτής* significat cultorem. Utitur hoc nomine Dionysius, cap. 6 Ecclesiasticæ hierarchie, ubi dicit ab Apostolis fuisse Monachos vocatos *θεραπευτές*, eo quod ipsi præter cæteros Deum colant. Utitur eodem nomine Philo initio libri de vita contemplativa supplicum, ubi dicit, eos vocari *θεραπευτές*, vel quod Deum diligentissime colant, vel quod animas suas colant, et curent a morbis vitiorum; *θεραπευτής* significat et cultorem et medicum; *ἀσκητής* significat pugilem sive exercitorem, quo nomine passim utitur Basilii, qui etiam sermones suos de rebus monasticis vocat asceticos. Dicuntur autem Monachi pugiles, vel exercitatores, quia totum eorum officium deberet esse virtutum palestra, cum alii homines exercent se in bello, in mercatura etc. *ἰατρός* supplicem significat, quo nomine utitur Philo, qui librum de vita Monachorum sui temporis, inscripsit de vita contemplativa supplicum. Dicuntur autem supplices a præcipuo munere, quod est orare, et laudare Deum.

Philosophi dicuntur Monachi passim a Chrysostomo in libris contra vituperatores vitæ monasticæ, et a Nilo, qui librum suum de monasticæ, inscripsit de Christiana Philosophia. Dicuntur autem Monachi Philosophi, ut Nilus indicat, quia eum locum tenent apud Christianos, quem Philosophi apud Ethnicos. Philosophi enim dicebantur apud Ethnicos, homines quidam severi contemptores rerum temporalium, et toti sapientiæ studio dediti. Nomen Monachi frequentissimum est apud omnes Patres Græcos et La-

tinis. Quid autem significet, non eodem modo explicatur ab omnibus.

B. Hieronymus in epist. ad Heliodorum, videtur velle nomen Monachi propriissime convenire eremitis, qui soli habitabant: « Interpretare, inquit, vocabulum Monachi, hoc est, tuum; quid facis in turba, qui solus es? » At non ita esse, tum ex eo cognosci potest, quod eremite cœperunt a Paulo primo eremita, ipso Hieronymo auctore in ejus vita. Nomen autem Monachi invenitur apud Dionysium Areopagitam, qui fere 300 annis Paulum primum eremitam antecessit, tum ex eo, quod omnes veteres, et ipse etiam Hieronymus in epist. ad Eustochium de servanda virginitate, nomen Monachi tam eremitis, quam cœnobiis voluit esse commune.

B. Augustinus in Psalm. CXXXIII. exponens illud: *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum* (1); dicit hoc dulcissimum canticum excitasse homines, et de secularibus Monachos fecisse, nihilque aliud significare Monachum, quam hominem in tali unitate, et communitate cum aliis ejusdem instituti viventem, ut cum illis omnibus unum cor habeat, et unum, ac solum hominem faciat. Secundum quam significationem nomen Monachi solis cœnobiis conveniret. At verissima explicatio hujus nominis est apud Cassianum et Dionysium. Scribit enim Cassianus collat. XVIII. Abbatibus Pyramonis, cap. 5. inde Monachos dictos, quod a conjugii abstinerent, et a parentum se consortio, ac mundi hujus conversatione secernerent, ut nimirum soli Deo per contemplationem inhererent. Quod idem tradit Dionysius cap. 6 Ecclesiasticæ hierarchie, ubi dicit, Monachos appellari, quod rebus divisibilibus relictis, Monadi, id est, Divinitati soli placere contenderent.

Ex quo sequitur, proprie Monachos non esse, nisi eos religiosos, qui soli vitæ contemplativæ dant operam, quales sunt Cassianenses, Cistercienses, Carthusiani, Camaldulenses, atque alii id genus. Quod intelligentes S. Thomas, S. Bonaventura, et alii Doctores posteriores, non vocant Monachos, Dominicanos et Franciscanos, et similes, qui non soli contemplationi insistant, sed in actione versantur, juvantes Episcopos et Clericos in concionibus, et Sacramentis, sed regulares, vel religiosos appellant. Regulares

(1) Psal. CXXXII, 1.

quidem, quod certæ regulæ vivendi addicte sint, quo nomine passim utantur Concilia. Religiosos autem, quod se totos Dei obsequio mancipaverint, ut recte explicat B. Thomas 2. 2. question. CXXXVI, art. 4. Religio enim est virtus, qua Deo debitum cultum exhibemus. Quare sicut omnes prohi Christiani dici possunt religiosi, si Deo serviant, ut eorum vocatio requirit: ita illi per antonomasiam dicuntur religiosi, qui nulli rei serviunt, nisi Deo. Et licet hoc nomen videatur novum, tamen revera est omnium antiquissimum; respondet enim proprie illi Græco, *θεοσεβής*, quo Dionysium, et Philonem usos fuisse docuimus. Hæc de nomine.

CAPUT II.

De naturâ, sive definitione Religionis.

Quantum ad rem attinet, Religio, ut hic a nobis accipitur, sic definiri potest: Religio status est hominum ad perfectionem Christianam per paupertatis, continentiæ, et obedientiæ vota tendentium.

Sunt autem hoc loco annotanda quædam. Primum illud est, veram perfectionem in charitate consistere; perfectio enim uniuscujusque rei in eo posita est, ut fini suo ultimo quam arctissime conjungatur. Finis autem hominis Deus est, charitas vero maxime unit hominem cum Deo, juxta illud I. Joan. IV: *Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.* Et Coloss. III: *Charitas est vinculum perfectionis* (1), id est vinculum, quod ligans hominem cum Deo, hominem reddit perfectum: vel (ut Chrysostomus exposuit) vinculum quod ligans, et continens in homine omnes virtutes, hominem reddit perfectum. Ut enim spiritus humanus ligat, et continet omnes humores, et partes alioqui dilapsuras, ita Spiritus sanctus inhabitans corda nostra per charitatem continet omnes virtutes alioqui facile dilapsuras. Quod etiam idem Apostolus ostendit, cum ait I. Cor. XIII: *Charitas patiens est, benigna est* (2), et quæ sequuntur.

Itaque Irenæus lib. V. ante med. expo-

(1) I. Joan. IV, 16; Coloss. III, 14. — (2) I. Cor. XIII, 4. — (3) I. Thessal. V, 23. — (4) Matth. XXII, 40; I. Timoth. I, 5. — (5) Philipp. III, 12.

nens illud Apostoli I. Thessal. ult.: *Ut integer spiritus vester, et anima, et corpus conservetur* (3); dicit hominem perfectum tribus constare, corpore, anima, et Spiritu Sancto inhabitante per charitatem. Ut enim si desit ei corpus, vel anima, erit imperfectus in genere nature: ita si desit charitas, erit imperfectus in genere moris. Quo modo locum illum Pauli intelligunt etiam fere omnes Græci, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, et cum eis Hieronymus in epist. ad Hedibiam, quæst. ult. Denique quod charitas sit Christiana perfectio ex eo patet, quod ad eam omnia referuntur. Mat. XXII: *In his duobus mandatis universa lex etc.* I. Timoth. I: *Finis præcepti charitas* (4).

Nota secundo, ex B. Thoma in opuse, de perfectione, quatuor esse gradus charitatis, proinde etiam quatuor esse gradus perfectionis; dicitur enim perfectum id, cui nihil deest in ordine ad aliquem finem. Quare, non repugnat aliquid esse perfectum, et imperfectum, si comparatur ad diversos gradus, seu etiam fines.

Primus gradus Charitatis est diligere Deum quantum est diligibilis, id est, infinito amore, qui gradus soli Deo convenit, et idcirco solus Deus in ordine ad ipsum gradum perfectus est; Angeli, et omnes Sancti quicumque illi sint sunt imperfecti; sed hæc imperfectio non est proprie dicenda privatio, aut vitium, sed simplex negatio.

Secundus gradus est, diligere Deum, non quantum est diligibilis, sed quantum potest creatura diligere, ita ut semper actu de Deo cogitet, et sine intermissione in eum per affectum feratur, et ne primos quidem motus cupiditatis sentiat contra Deum. In hoc gradu versantur beati, quorum comparatione omnes alii sunt imperfecti. Quare Phil. III. Apostolus, qui dixerat: *Quicumque perfecti sumus, hoc sentiamus.* Idem ait: *Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim* (5).

Tertius gradus est, diligere Deum, non quantum est diligibilis, nec quantum potest creatura quælibet absolute diligere, sed quantum potest creatura mortalis, quæ a se removit omnia divini amoris impedimenta, et totam se Dei obsequio consecravit. Qui in hoc gradu versantur, imperfecti sunt respectu beatorum, sed perfecti respectu aliorum hominum, etiam justorum et piorum.

Et hæc est perfectio, de qua loquuntur Theologi, cum dicunt, statum Episcoporum esse statum perfectionis adeptæ, et statum religiosorum esse statum perfectionis acquirendæ. Hoc enim interest inter Episcopos et religiosos, quod religiosi non tenentur continuo esse perfecti, sed tantum aspirare ad perfectionem. Versantur enim in exercitatione virtutis, et remotione impedimentorum. At Episcopi deberent esse perfecti, id est, ad eum gradum charitatis pervenisse, ad quem religiosi per sua vota, et exercitia tendunt. Propterea in definitione diximus, religionem esse statum hominum ad perfectionem tendentium.

Quartus gradus est, diligere Deum, non quantum est diligibilis, non quantum potest creatura vel absolute, vel in hac vita diligere, sed tamen ita, ut nihil æque, aut magis, quam Deum diligat, id est, nihil admittat contrarium divinæ dilectioni. Et hic gradus præceptus est omnibus, et quamdam habet perfectionem, licet respectu superiorum sit imperfectus. Unde I. Joan. II. dicitur: *Qui servat verbum ejus, vere in hac charitas Dei perfecta est.* Et tamen Matth. XIX. Dominus ei, qui dicebat se omnia præcepta servasse, ait: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia etc.* (1) Loquitur enim Joannes de isto quarto gradu: Dominus autem de tertio, de quo nos in definitione religionis, et in tota hæc disputatione agemus.

Nota tertio, instrumenta aptissima, atque utilissima ad hanc perfectionem acquirendam, esse illas tres virtutes, paupertatem, continentiam, et obedientiam; nam ut quis perfecte Deum diligat, debet et se totum Deo tradere, et omnia impedimenta removere. Utrumque consequimur per has virtutes. Tradimus enim Deo nos totos, quando tradimus animam, corpus, et res externas; nihil enim habemus aliud. Tradimus autem animam per obedientiam, corpus per continentiam, res externas per paupertatem. Item per has virtutes removentur omnia impedimenta divini amoris: *Radix enim omnium malorum est cupiditas* (2), quemadmodum: *Radix omnium bonorum est charitas*, ut Augustinus adjungit serm. 12. de verbis Domini.

Omnis autem mala cupiditas ad tria capita revocatur, ad luxuriam, avaritiam, superbiam: quod et auctoritate, et ratione pro-

batur. Nam I. Joan. II. dicitur: *Quidquid est in Mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ* (3). Ratione, qui in homine duplex est appetitus, concupisibilis et irascibilis, illæ appetit bonum absolute, iste bonum arduum. Rursus ille prior duplex est, naturalis et animalis.

Naturalis appetit ea bona, quæ sunt necessaria ad naturam conservandam tam in individuo, ut cibum et potum, quam in specie, ut actum generationis. Qui appetitus cum est inordinatus, dicitur incontinentia, et a Joanne concupiscentia carnis. Animalis appetitus dicitur ille, quo appetimus eam, quæ sunt bona secundum existimationem, ut pecunias, vestes, lapides pretiosos et similia, quæ non appetuntur a bestiis, quibus non inest appetitus nisi naturalis, et hic appetitus cum est inordinatus, dicitur avaritia, vel curiositas, et a Joanne concupiscentia oculorum.

Denique appetitus irascibilis appetit excellentiam quæ apprehenditur ut res maxime ardua, et cum est inordinatus, dicitur a Joanne superbia vitæ. Hos igitur tres fontes impedimentorum obstruunt tres illæ virtutes, concupiscentiam carnis continentia, concupiscentiam oculorum paupertas, superbiam vitæ obedientia.

Nota quarto, non sufficere ad religionem has tres virtutes, nisi accedat votum, id est, sacra promissio Deo facta, quæ quis obstringat se perpetuo ita victurum. Religio enim est status quidam: status autem significat rem immobilem et perpetuam. Quare fieri poterit, ut aliquis sit perfectus, et tamen non sit in statu perfectionis, quemadmodum e contrario non raro accidit, ut multi tam Episcopi, quam religiosi sint in statu perfectionis, et non sint perfecti. Ex his poterit tota definitio satis intelligi.

CAPUT III.

De variis Ordinibus Religiosorum.

Quantum ad tertium, veteres duo tantum agnoscunt genera religiosorum; unum Ana-

(1) I. Joan. II, 5; Matth. XIX, 21. — (2) I. Tim. VI, 10. — (3) I. Joan. II, 16.

choretarum, sive Eremitarum; alterum Cœnobitarum. Ita enim docet Hieronymus in epist. ad Eustoch. de Virginitate, Augustin. lib. I de moribus Ecclesiæ cap. 31. et Cassianus collat. XVIII, cap. 4. Itaque errat Isidorus lib. II de divinis officiis cap. 15. ubi tria facit genera Monachorum, Eremitas, Anachoretas, Cœnobitas; nam iidem sunt anachoretæ et eremita.

Addit quidem Hieronymus tertium genus, et Cassianus tertium et quartum, sed illa non sunt vere genera religiosorum, sed quædam relaxationes et corruptiones religionum. Nam tertium genus vocant eorum, qui in cœnobitis vivunt, sed adhuc aliquas proprias retinent facultates, nec in omnibus obtulerant præpositis; quæ sine dubio est corruptio vitæ cœnobiticæ. Quartum genus vocant eorum, qui ex monasteriis ad eremum transeunt, non ut sanctius, sed ut liberius vivant, nimirum excusso jugo superiorum, et legum cœnobiticarum, quæ est corruptio vitæ eremiticæ. Quare ista duo a Patribus vocantur deterrima genera Monachorum. Possimus nos cum B. Thoma, et Scholasticis paulo plenius et subtilius explicare formas, et genera religionum juxta fines, ad quos instituuntur. Omnis igitur religio ad perfectionem charitatis refertur, ut dictum est.

Possimus autem tribus modis Deum diligere, eique servire: Uno modo, per contemplationem ipsum Deum in se diligendo, eique inhærendo: Alio modo, per actionem Deo in membris ejus serviendo, ut alendo pauperes, suscipiendo peregrinos etc. Tertio modo, per utrumque simul Deo obsequium præstando, id est, per contemplationem, quæ in actionem prodeat, sive per actionem, quæ necessario requirit contemplationem. Quod faciunt, qui concionibus, et Sacramentorum administratione populo serviunt.

Juxta hos fines tria sunt genera religionum. Unum earum, quæ profitentur vitam contemplativam solum, quod genus in multas formas dividi potest juxta varias constitutiones et regulas, quas sequuntur. Alii enim sequuntur instituta S. Antonii, alii S. Pachomii, alii S. Basilii, alii S. Benedicti, alii S. Romualdi, alii S. Brunonis etc.

Alterum genus est earum religionum, quæ profitentur vitam activam, quod in tot formas dividitur, quot sunt opera charitatis. Quidam enim militando, atque Ecclesiam armis protegendo serviunt Deo. Quales sunt

equites Hierosolymitani, S. Jacobi, S. Joannis, et alii quidam ægrotos curando in Xenodochiis, quidam mortuos sepeliendo, et alii aliis rationibus dum in proximis benevolentiam ostendant, Deo gratum obsequium præstant.

Tertium genus est eorum, qui profitentur vitam mixtam, quod etiam in varias formas dividitur juxta varias eorum institutiones. Quidam enim sequuntur regulam S. Augustini, quidam S. Dominiici, quidam S. Francisci etc.

Quod autem hoc ordinum varietas fuerit in usu in veteri Ecclesia, et utilissima sit, facile probari potest. Nam, ut ex Hieronymo, Augustino, Cassiano locis notatis patet, semper fuerunt tam eremita, quam cœnobita, qui vitam contemplativam profiterentur. Quod etiam fuerint, qui vitam activam exercerent, patet ex Cassiano collat. XIV. quæ est prima Abbatissæ Nestoris cap. 4. ubi dicit, ex religiosis sui temporis alios dedisse operam contemplationi, alios curando Xenodochio, alios aliendis pauperibus, alios miserorum suscipiendo patrocinio etc. Quod denique fuerint, qui vitam mixtam sequerentur, perspicuum est tum ex eodem Cassiano ibidem, ubi dicit, quosdam etiam religiosos dedisse operam instruendis et docendis imperitis, tum ex B. Augustino, qui in duobus sermonibus de communi vita Clericorum asserit, se instituisse in suo Episcopatu religionem regularium Clericorum.

Quod autem in his tribus generibus religionum multæ essent diversitates, juxta varias observationes, et ritus vivendi, docet Epiphanius in fine librorum contra hæreses, ubi dicit, quosdam religiosos ex instituto sui ordinis abstulisse a carnibus, alios etiam ab ovis, alios etiam a piscibus, alios etiam a pane. Rursum, quosdam nudis pedibus ambulasse, alios saccum interius gestasse, alios humi cubasse etc.

Jam vero quod hæc varietas institutorum in eadem fidei consensione nihil obsit Christianæ religioni, sed potius valde prosit, hinc intelligi potest, quod hæc ratione provisum est omni hominum generi, ut nemo sit, qui velit ad perfectionem tendere, et non possit. Variæ enim sunt hominum ingenia, variæ propensiones, nec pares omnibus vires. Unus diligit solitudinem, alius gaudet frequentia; unus libenter orat, alius libentius legit, vel operatur etc. Si ergo omnis religio requiret solitudinem, vel omnis communionem et

frequentiam, aut si omnis religio abstinentiam a carnibus indiceret, vel nulla indiceret etc. pauci admodum religiosi esse possent. Nunc autem in tanta varietate religionum potest omnibus satisfieri.

Alteræ ratio esse potest, quia cum omnis ordo initio ferveat, ac multos homines excitet ad pietatem; paulatim autem postea fervorem illum remittat, Deus subinde novos ordines excitando, quasi perpetuo fervorem in Ecclesia sua nunc per hos, nunc per illos conservat. Certe si quis legat vitam, et res gestas sanctorum Antonii, Benedicti, Bernardi, Brunonis, Francisci, Dominici, et aliorum, qui aut novos ordines instituerunt, aut veteres jam penè collapsos restituerunt, is fatebitur esse verissimum, quod diximus de mirifico ardore in studium pietatis, et multorum hominum conversione a peccatis ad Deum per novos ordines religiosos.

CAPUT IV.

De confirmatione Religionum.

Oritur hoc loco brevis quedam dubitatio, an religionum institutio libera sit, an vero egeat summi Pontificis confirmatione, sed facilis est solutio. Duo siquidem in omni religione inveniuntur; essentia ipsa religionis, quæ in tribus votis sita est; et determinatio illius essentia ad certum modum vivendi. Et quidem essentia religionum in Evangelio fundamentum habet, ut paulo post demonstraturi sumus: proinde ex hac parte non egent religiones Pontificum approbatione. Modus autem ille varius, quo tria vota suscipi possunt, non ita perspicue in Evangelio elucet, et non parum ex prudentia, et directione humana pendet. Quare Pontificis confirmatione indigere potest, et nunc re ipsa, propter jus positivum, novas religiones prohibens, omnino indiget. Itaque Antonius, Basilus, Augustinus, Benedictus, auctores religionum fuerunt, nec ullam leguntur a Pontifice approbationem quaesivisse, propterea quod nondum exstaret jus Ecclesiasticum id præcipiens. Condendi autem novi juris hæc fuit occasio.

Ad annum Domini circiter 1170. pauperes de Lugduno ordinem quemdam religiosum

instituerunt, sed multis admixtis superstitionibus, et hæresibus. Quocirca a Lucio III. Alexandri III. successore, hæreseos damnati fuerunt, et secta eorum reprobata, ut scribit Abbas Urspergensis in Chronico, anni 1212. Illi vero postmodum, id est, tempore Innocentii III. sedem Apostolicam adeuntes diu institerunt, ut idem auctor ait, ut reconciliarentur, et religio ipsorum confirmaretur, nec tamen impetrarunt.

Inde igitur factum est, ut B. Franciscus, et B. Dominicus volentes similiter novos ordines instituire, et metuentes, ne sibi accideret, quod videbant accidisse Waldensibus, noluerunt confidere suo iudicio, sed a Pontifice confirmationem petiverunt, et impetraverunt. Paulo autem post, in Concilio Lateranensi generali considerans Innocentius III. periculum, quod immineret Ecclesiæ: si unicuique liceret novam religionem excogitare, prohibuit, ne deinceps ullus novus ordo institueretur, nimirum sine approbatione Apostolicæ Sedis, ut habemus cap. fin. de Relig. dom. Quod decretum renovavit Gregorius X. in Concilio Lugdunensi, ut habemus cap. Unico, de Relig. dom. in VI. Atque hinc cœpit esse necessarium, quod antea erat liberum.

CAPUT V.

De origine Religionum.

Quod ad quartum attinet de origine, adversarii tria docent. Primo, religiones incoepisse demum quarto sæculo, id est, post annum Christi 300. primosque auctores fuisse Antonium, Macarium, et similes. Ita docent Magdeburgenses Centur. IV. cap. 6. col. 464: « Cœpit, inquit, hoc sæculo primum monasticæ etc. » Idem repetunt sepe.

Secundo, religiones cœpisse partim casu, partim errore, partim prava imitatione. Centur. IV. cap. 6. col. 470. dicunt Magdeburgenses, non sponte sua ad solitudinem concessisse primos eremitas, sed casu quodam, nimirum, ut fugerent persecutionem. Id, quod scribit de Paulo primo eremita B. Hieronymus in ejus vita, et Sozomenus lib. I, cap. 13. iidem autem Magdeburgenses

Gent. V, cap. 6, col. 700: « Cœpit, inquit, monachatus partim obscuratione doctrinæ de justificatione, et veris cultibus Dei, partim ex prava emulatione Essenorum. »

Tertio, addunt Philippus in Apologia pro art. 27 Confessionis Augustanæ, et Calvinus lib. IV Instit. cap. 13, §. 10, fuisse quidem apud veteres quarti et quinti sæculi aliquos Monachos, sed eos, qui nunc sunt, nihil cum illis habere commune, et ideo vere dici posse, monachatum, qualis nunc est, rem novam, et recentem esse.

Nos ergo primo ostendemus religiosam vitam diu ante quartum sæculum incēpisse. Secundo, originem ejus non fuisse casum, vel errorem, vel pravam imitationem, sed perfectionis desiderium. Tertio, religiones, quæ nunc sunt, easdem esse quoad essentiam cum iis, quæ erant temporibus antiquissimis. Dicitur itaque primum vitam religiosam adeo esse antiquam, ut quædam ejus adumbratio fuerit in lege nature ante diluivium: major quædam expressio in lege Mosis: perfectio autem Apostolorum tempore.

Habemus in primis Genes. IV de Enos: *Iste cepit invocare nomen Domini* (1). Ex quo loco colligitur auctores, hunc Enos instituisse peculiarem aliquem cultum, et sublimiorem, quam esset religio vulgi: nam ante Enos certe etiam Adam, et Abel, et Seth Deum invocaverunt: et tamen iste dicitur primus cœpisse invocare nomen Domini. Vide de hac re Waldensem lib. III doctr. fidei, art. 1, cap. 1.

Habemus deinde Num, VI, vota Nazæeorum, qui seipso Domino consecrabant; ad quorum exemplum etiam in Ecclesia quosdam seipso totos divino cultui devovere scribit Origenes hom. 11. in Levitic.

Habemus deinde in eodem Testamento veteri, Eliam et Eliseum, ac filios Prophetarum sine uxoribus, et divitibus in hoc mundo vixisse. De quibus B. Hieronymus in epistola ad Rusticum, quæ est ordine quarta: « Filii Prophetarum, inquit, quos Monachos in veteri Testamento legimus, ædificabant sibi casulas, prope fluentia Jordanis; et turbis urbium derelictis, polenta, et herbis agrestibus victitabant. » Et epist. 13. ad Paulinum, de Monachis loquens: « Noster Princeps, inquit, Elias, noster Eliseus, nostri duces filii Prophetarum, qui habitabant in agris, et solitudinibus, et faciebant sibi ta-

bernacula prope fluentia Jordanis. »

Habemus etiam Hierem. XXXV. insignem commendationem nepotum Rechab, qui cum eis pater, sive avus præcepisset, ut domos non ædificarent, agros non seminarent, vineas non plantarent, vinum nunquam biberent, vitam durissimam quasi extra mundum egerent, omnia diligentissime observarunt. Quos etiam Monachorum nostrorum figuram gessisse scribit Hieronymus in eadem ad Paulinum epistola.

Denique Joannem Baptistam Monachorum, et eremitarum principem fuisse, scribunt fere omnes Patres. Nazianzenus orat. in Basilium, S. Basilium, quia Monachus fuerat, cum Joanne Baptista comparat. Chrysostomus hom. 1. in Marcum: « Sicut, inquit, Sacerdotum principes sunt Apostoli, sic Monachorum princeps Joannes Baptista est. » Hieronymus ad Eustochium de servanda virginitate, de eremitis disserens: « Hujus vitæ, inquit, auctor Paulus, illustrator Antonius, et ut ad superiora conscendam, princeps Joannes Baptista. » Idem docent Cassianus col. XVIII, cap. 6. Sozomenus lib. I hist. cap. 12. Isidorus lib. II de divinis officiis cap. 13. et B. Bernardus serm. de excellentia Joannis Baptistæ.

Veniamus ad novum testamentum, et ostendemus ante annum 300, fuisse Monachos in Ecclesia. Primum id probatur ex Athanasio in vita B. Antonii, ubi Athanasius docet, ante Antonium non fuisse quidem eremitas, sed tamen Monachos fuisse, qui in agris, civitatibus vicinis, monasteria sua constituebant: et Antonium, cum is Monachus fieri vellet, ad senem quemdam accessisse, qui ab ineunte ætate monasticæ exercuerat. Ex quo sequitur et B. Antonium non fuisse primum Monachum, et ante annum Domini 300, fuisse Monachos; nam Antonius fuit initio IV sæculi; anno enim 300, erat annorum 40, ut colligitur ex Chronico Hieronymi, et tamen ipso adolescente inveniebantur multi Monachi senes.

Quoniam autem Magdeburgenses Cent. IV, cap. 10, col. 1306. subdubitant, an hæc vita sit ab Athanasio scripta, facile id probari potest: Nam scripsisse Athanasium vitam Antonii, testantur Nazianzenus, in Athanasio, Hieronymus de viris illustribus in Antonio, in Evagrion, et in Athanasio, Rufinus lib. I hist. cap. 8. Augustinus lib. VIII Confess. c.

6. Paulinus in vita Ambrosii, Palladius in historia Lausiaca, cap. 8. et Socrates lib. IV, cap. 18. Quod autem hæc ipsa, quam habemus, sit illa ipsa Athanasii, patet ex eo, quod est revera insignis volumen, ut Hieronymus dicit fuisse librum illum Athanasii; Item continet plurima illa miracula, quorum meminit Augustinus. Præterea recenset historiam illam de anima Ammonis, quam Palladius, et Socrates ex libro Athanasii de vita Antonii referunt. Denique nihil in contrarium afferunt Centuriatores, nisi judicium suum; stultum autem est sine ulla ratione, vel conjectura, vel auctoritate id in controversiam vocare, de quo nemo dubitat.

Probatu secundo ex Damaso, qui in vita Dionysii Papæ scribit, hunc ipsum Dionysium ex Monacho ad Pontificatum assumptum fuisse. Constat autem ex Chronico Eusebii, Dionysium Romæ sedisse anno Domini 266, non ergo Monachi cœperunt post annum Domini 300.

Tertio probatur ex Cypriano et Tertulliano, qui etiam antiquiores Dionysio Papa fuerunt. Scribit enim Tertullianus librum de velandis virginibus, et Cyprianus Tertulliano secutus scribit librum ejusdem argumenti, quem de habitu virginum inscripsit. Uterque autem loquitur de virginibus religiosis, et per solemnem professionem Deo consecratis. Nam Tertullianus distinguit in eo lib. inter virgines mundi, id est, sæculares, et virgines Dei, id est, sanctimoniales, de quibus ait: « O sacrilegæ manus, quæ dicatum Deo habitum detrahare potuerunt! Quid pejus aliquis persecutor fecisset, si hoc a Virgine electum cognovisset? » Et infra, eas alloquens: « Nupsisti, inquit, Christo, illi tradidisti carnem tuam etc. » Similia habet Cyprianus.

Quarto, probatur ex Dionysio Areopagita, Tertulliano antiquiore; is enim epistolam scribit ad Demophilum Monachum, et libro de Eccles. hierarch. cap. 6. prolixè explicat monasticæ professionis formam.

Fatentur Magdeburgenses vere de Monachis scribere auctorem ejus libri, sed eum negant esse Dionysium Pauli Apostoli discipulum. Cent. I, lib. II, cap. 10, col. 624. quod idem negant Laurentius Valla, et Erasmus in annotat. ad cap. XVII Act. Item Lutherus, Calvinus, et omnes hæretici. At opera ista nomine Dionysii citant tres veteres Pontifices, Gregorius I, hom. 34. in Evangelia, Martinus I, in Concilio Romano, et

Agatho in epistola ad Imperatorem Constantinum IV. Item Nicolaus Papa I, in epistola ad Michaëlem Imperatorem citat epistolam S. Dionysii Areopagite, ad Demophilum Monachum. Item duo generalia Concilia VI, actor. 4 et VII, canon. 2. Præterea Doctores plurimi, ut S. Maximus, qui annotationes scripsit in Dionysium; Sophronius Patriarcha Hierosolymæ in oratione pulcherrima, quæ habetur act. XI. sextæ Synodi, Damascenus lib. I, capit. 12. de fide, Euthymius Panopliæ part. 1, tit. 2. Anastasius Bibliothecarius in epistola ad Carolum Calvum, Hilduinus in epistola ad Ludovicum Pium, et alii posteriores omnes. Non est autem ullo modo verisimile tot Patres non potuisse videre id, quod nunc Valla, et Erasmus vidisse se dicunt.

Deinde sic possumus ratiocinari: Auctor horum librorum non potest esse recentior, quam sit B. Gregorius, ut notum est, cum a Gregorio ipso citetur. Rursus non potest esse recentior, quam sit Hieronymus: Nam Gregorius eum citans vocat antiquum, et venerabilem patrem, non autem vocaret antiquum hominem, suo sæculo proximum. Non potest etiam floruisse paulo ante Hieronymum, id est, IV sæculo: Nam sine dubio tunc Hieronymus posuisset eum inter scriptores Ecclesiasticos; non enim potuisset ignorare scriptorem, qui sua memoria exstitisset. Et præterea notus fuisset eadem ratione Ambrosio, Augustino, Chrysostomo, aliisque Patribus, quibus tamen incognitus fuit, quantum ex eorum operibus colligi potest. Quare necesse est, ut Anastasius dicit, auctorem esse antiquissimum, et suppressum fuisse ab hæreticis, ac tandem Romæ repperit fuisse tempore Beati Gregorii, vel paulo ante.

Ex quo solvitur argumentum Vallæ, Erasmi, et Centuriatorum, qui hoc utuntur tanquam præcipuo argumento, quod Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, et maxime Hieronymus nunquam citent hos libros. Hoc enim argumentum eorum nobis maxime favet: Nam cum isti Patres non citent hæc opera, signum est auctorem hunc non exstitisse ipsorum tempore, et cum constet ex Gregorio eum non esse illis posteriorem, sequitur necessario esse longe antiquiorem. Unde etiam Valla testatur, plurimos viros doctissimos sensisse hæc opera non esse quidem Dionysii Areopagite, sed tamen auctoris fere æque antiqui, nimirum Apollinaris

(1) Gen. IV, 26.

Hierapolitā, vel; ut alii volunt, Dionysii Corinthii, quorum uterque floruit anno Domini 174, ut Eusebius testatur in Chronico. Hoc autem etsi non est verum, tamen nobis sufficit ad asserendam antiquitatem monasticas.

Quinto probatur ex Philone Judæo, qui etiam Dionysio Areopagita fuit antiquior. Philo igitur in lib. de vita contemplativa supplicium, prolixè admodum describit vitam, et mores Monachorum, et sacrarum virginum, quos instituit in Ægypto S. Marcus Evangelista, ubi aperte ponit professionem continentie, et paupertatis jejuniorum, psalmodiæ etc.

Magdeburgenses Centur. I, lib. II, cap. 3, pag. 18. fatentur Philonem hæc scripsisse, sed eum non esse locutum de Christianis, sed de Essenis, quæ erat secta Judæorum omnino similis nostris religionibus. Hoc autem non probant alia ratione, nisi quia nomen Christiani talia exercitia habuerunt. Quod si eis objiciamus, hoc esse petere principium, respondebunt, ut soleant, nos agere sophistas.

Probemus igitur breviter non dialectica ratiocinatione, sed testimoniis Patrum, Philonem de Christianis esse locutum. In primis Eusebius lib. II histor. cap. 16. dicit Philonem Romæ S. Petrum vidisse, atque ejus adhæsisse colloquiis, verbum Dei prædicantis, et eorum vitam, qui in monasteriis degunt, luculenter scripsisse. Item Epiphanius hæresi 29. quæ est Nazaræorum, de hoc libro Philonis loquens: « Monasteria ipsorum, inquit, in vicinia circa Mariam paludem recensens, non de aliis narravit, quam de Christianis. »

Præterea Hieronymus de vir. illustr. in Philone, posteaquam docuit Philonem de Christianis esse locutum, subjungit: « Ex quo apparet, inquit, talem primam Christo credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc Monachi esse nituntur, et cupiunt. » Præterea Cassianus lib. II, c. 3. de institutis cœnobiolorum asserit, a S. Marco Ægyptios Monachos accepisse primam vivendi normam. Id quod non potest Cassianus didicisse, nisi ex hoc libro Philonis. Idem asserunt disertis verbis; Beda Prologo in Marcum, Sozomenus lib. I, cap. 12. et Nicephorus lib. II, cap. 15.

Dicit fortassis aliquis, similia narrat de Essenis Josephus lib. II de bello Judaico cap. 7. et lib. XVIII Antiq. cap. 2. iis, quæ

narrat Philo. Constat autem Josephum de Judæis loqui, cum affirmet tres esse Judæorum sectas, Phariseorum, Sadducæorum, Essenorum.

Respondeo, duas esse de loco isto Josephi opiniones. Quidam enim asserunt non loqui de eisdem Josephum et Philonem. Nam Josephus lib. XVIII antiq. cap. 2. asserit Essenorum sectam antiquam apud Judæos fuisse: Philo autem indicat se loqui de disciplina suo tempore exorta. Præterea multa tribuuntur Essenis a Josepho, quæ sunt manifeste erronea et supersticiosa, quorum nihil tribuit Philo suis therapeutis. Unde S. Nilus initio Asceticorum suorum, asserit Essenos (de quibus videlicet Josephus loquitur) habuisse quidem mores similes moribus Monachorum, sed quia fide in Christum caruerunt, nihil eis profuisse sanctorum mores.

Alii docent tam Philonem, quam Josephum de Christianis loqui, quibus favere videtur B. Hieronymus in epist. ad Eustochium de servanda virginitate, ubi de Mochis loquens: « Tales, inquit, Philo, Platonicus sermonis imitator, tales Josephus, Græcus Livius, in secunda Judæicæ captivitatis historia, Essenos refert. » Quam sententiam tuetur Matthæus Galenus lib. de orig. Monasticæ cap. 5. et ad ea, quæ objiciuntur ab aliis, de erroribus, quos tribuit Josephus Essenis, et de eorum antiquitate, respondet, Josephum non fuisse consecutum exacte mysteria nostrorum Monachorum, et ideo frequenter lapsus esse, et eos confundisse cum antiquis Judæis. Fuertunt enim tria genera ejusdem fere nominis, nimirum Esseni Samaritani, de quibus Epiphanius hæresi 40. Item Esseni Judæi, de quibus Epiphanius hæresi 49. quos tamen ipse Ossenos vocat. Denique Esseni Christiani, ex Judæis conversi, quos Epiphanius Esseos, vel Jesseos vocat hæresi 29. Credibile igitur est, Josephum confundisse nostros Jesseos cum suis Essenis, præsertim cum eo tempore Christiani pro Judæis haberentur. Utraque solutio probabilis est.

Sexto probatur ex Apostolorum exemplo, qui vere primi fuerunt Monachi Christiani; nam quod vitam cœnobicam instituerint, ubi essent omnia communia, patet ex actis Apostolorum cap. IV. Quod ea ratio vivendi non fuerit omnium Christianorum, sed eorum tantum, qui volebant perfectius vivere, patet ex cap. V Acti. ubi cum Ananias fraudasset de pretio agri, et decipere voluis-

set Apostolos, audivit a S. Petro: « Nonne manens tibi manebat, et venundatum in tua erat potestate? » Quod etiam voto ad eam perfectionem se obligarint Apostoli, docet Augustinus lib. XVII de Civ. Dei c. 4: « Hoc votum, inquit, potentissimi voverant etc. » Quod denique ab Apostolorum exemplo cœperint religiones, testantur plurimi Patres, ut Eusebius lib. II hist. c. 16. Hieronymus de viris illustribus in Philone, Augustinus serm. 2. de vita communi Clericorum, Possidius in vita Augustini, Isidorus lib. II de offic. cap. 13. Denique Cassianus col. XVIII, cap. 5: « Itaque, inquit, cœnobarum disciplina a tempore prædicationis Apostolicæ sumpsit exordium. »

At Magdeburgenses Centur. I, lib. II, cap. 6, colum. 506. objiciunt Chrysostomum, qui hom. 25. in epistola ad Hebræos: « Neque vestigium, inquit, Monachi tunc erat, sed omnia ad seculares loquebatur B. Paulus. »

Respondeo, Chrysostomum loqui solum de Ecclesia Corinthiorum. Exponit enim illa verba Pauli I. Corinth. V: « Si quis frater nominatur in vobis etc. ac dicit Paulum nomine fratris non intelligere solos Monachos, sed quoslibet fideles, quia tunc ne vestigium quidem erat Monachi apud Corinthios. At non propterea sequitur, non fuisse tunc Monachos in Palestina, et in Ægypto. Quod autem Chrysostomus non neget Apostolorum tempore fuisse Monachos, patet ex plurimis ejus testimoniis. Nam hom. 47. ad populum de monastice loquens: « Tanti est, inquit, Philosophia a Christo introducta. » Certe si Christus introduxit monasticam, jam erat tempore Pauli Apostoli. Hom. 44. in Acta dicit, Monachos sic vivere, ut olim initio Ecclesiæ vivebant fideles omnes, in Hierusalem. Item hom. 69. in Matth. dicit Monachos etiam habitu imitari Apostolos. Denique lib. III cont. vituper. vitæ monasticæ, non procul a fine, asserit ea ab Apostolis impleta, quæ nunc a Monachis implentur.

Nunc quod attinet ad secundum, non occasione persecutionum, et casu exortam esse vitam monasticam, facile demonstrabitur. Nam de cœnobitis non est dubium, cum exstiterint ante omnes persecutiones. De eremitis idem probatur; nam etsi Paulus primus Eremita occasione persecutionis solitudinem colere cœperit, tamen Antonius non tali occasione cœpit, sed solo studio vitæ purioris, ut ex Athanasio in ejus vita pers-

pieum est. Vita autem Eremitica non a Paulo, sed ab Antonio introducta est; etsi enim Paulus primus omnium in Eremita vixerit, tamen non habuit ipse discipulos, nec fuit notus, nisi paulo ante mortem. Antonius autem vere princeps Eremitarum dici debet, quippe qui nec ab alio didicit, et ipse docuit omnes. Quare recte Hieronymus in vita Pauli dicit, Antonium merito vocari auctorem vitæ Eremiticæ, non tam quod ipse omnes præcesserit, quam quod ab ipso omnium incitata sint studia. Quocirca uterque dici potest primus Eremita, Paulus quidem tempore, Antonius autem magisterio.

Quod etiam causa instituendæ vitæ religiose non fuerit obscuratio doctrinæ de justificatione; vel prava Essenorum imitatio, ex iis, quæ diximus, manifestum est: Nam auctores religionum fuerunt primum Apostoli, ac deinde Antonius, Basilus, Augustinus doctissimi, et sanctissimi homines, quos non possumus ignorantia, et prævæ æmulationis accusare. Nam Basilium fuisse auctorem ejusdem ordinis monastici testatur Nazianzenus in ejus vita: Augustinus vero a se institutum monasticum ordinem fatetur lib. III. contra litteras Petiliani cap. 40. Certe autem inter Græcos vivit inveniatur aliquis Basilio doctior, ut nec Augustino inter Latinos.

Quantum ad tertium, quod essentia monasticæ eadem sit nostrorum, et antiquorum Monachorum, plurimis testimoniis probari posset, quæ postea afferentur in disputatione de votis. Nunc, quia Calvinus, et Melancthon per antiquos Monachos intelligunt eos, qui erant tempore sanctorum Augustini, et Basilii, ex his duobus probemus sententiam nostram.

Essentia vitæ religiose in tribus illis virtutibus, obedientia, paupertate, castitate, ab omnibus hujus temporis religiosis constituitur. Idem fiebat ab antiquis: Nam Augustinus lib. I de moribus Ecclesiæ cap. 31. vitam cœnobarum explicans; Primum ait, eos spretis mundi hujus illicebis in vitam castissimam, et sanctissimam congregari. Secundo addit, a nullo quidquam possideri proprium. Tertio adjungit, Patres nulla superbia consulere iis, quos filios vocant, magna sua in jubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.

Basilus autem in præfatione constitutionum monasticarum, de monacho futuro sic loquitur: « Nuptias, inquit, veluti pedes

fugit, his autem relictis, vitam suam Deo consecrat, et castitatem proficitur, ut neque facultas ipsi sit conversionis ad nuptias. » Item c. 22. constitutionum, de obedientia fusissime disputat, ac tandem concludit, ita oportere Monachos obedire proposito, ut oves pastori, atque ut instrumentum fabro : « Non curiose, inquit, investigando præcepta, ubi peccato fuerint pura, sed cum omni alacritate ac studio explendo ea quæ sunt demandata. » Denique cap. ult. disserit de paupertate, ac docet, Monachum ab omni prorsus privata rerum materialium possessione liberum esse debere.

Porro fuisse olim etiam cucullas, et reliquum habitum monasticum, necnon psalmodiam, jejunia, ciborum delectum, aliaque id genus instituta, cognosci potest, tum ex Epiphonio in compendiaria doctrina, tum ex Joanne Cassiano in libris de institutis cœnobiorum.

CAPUT VI.

Mendacia deteguntur, et calumniæ refutantur.

Quantum ad quintam partem questionis, referemus breviter mendacia quædam manifesta, vel absurdissimas sententias trium præcipuorum hujus temporis Hæresiarcharum, Lutheri, Melancthonis, Calvinii, quas in disputationibus suis contra monasticum protulerunt; horum enim mendaciorum refutatio plus valet ad eos confundendos, quam multa subtilissima argumenta.

Lutherus igitur in Epithalamio. Primo asserit, mulieres non nisi ad matrimonium creatas fuisse. At si ita est, non igitur in celo ullæ erunt mulieres, ubi non nubent, neque nubentur, et incidemus in hæresim Origenistarum, qui in futuro seculo negant futuram sexuum distinctionem, quam Hieronymus refellit in epistola contra errores Joannis Hierosolymitani. Frustra etiam fuerunt in hoc mundo tot millia sanctissimarum virginum, si mulier non est aliud creata, quam ad nuptias.

Secundo dicit, idem esse consultare, sit ne ducenda uxor, et sit ne comedendum, et bibendum. At de priore omnes sapientes consultant, etiam Ethnici, ut patet ex Gellio

lib. I, cap. 5. de posteriore, soli stulti, vel ne stulti quidem.

Tertio dicit, Mosem præcepisse omnibus Judæis matrimonium, ita ut nullo modo licuerit in veteri Testamento carere uxore. Quomodo igitur Elias, Eliseus, Hieremias, Joannes Baptista, uxoris caruerunt? Caruisse enim probat Hieronymus lib. I contra Jovinianum. Sed Lutherus hoc præceptum non in divinis litteris reperit, sed ex Rabbīnorum deliriis sumpsit. Nam R. Salomon in cap. IX Gen. vult esse reur homicidii, qui liberis non dat operam, et R. David Kimhi in cap. LVI Isaie ait, sententiam esse antiquorum Judæorum, cum qui non relinquunt filium, esse tanquam excommunicatum a Deo.

Quarto dicit, et sapissime repetit, et inculcat Paulum, cum ait, se potuisse circumducere sororem mulierem I. Corinth. IX voluisse dicere, se potuisse ducere uxorem, quasi *παρθένην* et *γαμβρὸν* idem significent, quæ est imperitia, vel malitia intolerabilis.

Quinto dicit, virginitatem quidem præstare conjugio, tamen mulierem conjugatam meliorem esse coram Deo, quam sit virgo; quæ quam bene cohæreant, ipse viderit. Certe aliter loquitur B. Augustinus lib. de sancta virginitate cap. 31. : « Cum ergo, inquit, perpetuæ continentie professores se conjugatis comparantes, secundum Scripturas compererint eos infra esse, et opere, et mercede, et voto, et præmio, statim veniat in mentem quod scriptum est : Quanto major es, tanto humilia te in omnibus. »

Idem Lutherus lib. de votis monasticis. Primo dicit, Ecclesiam primitivam, et novum Testamentum in totum ignorasse vendicæ cujusque rei usum. At B. Mariam vovisse continentiam docet Augustinus de sancta virginitate cap. 4. : « Quomodo, inquit, ait Maria, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profecto non diceret, nisi Deo virginem se ante vovisset. » Vovisse etiam Apostolos, aliosque multos in primitiva Ecclesia, paupertatem, et continentiam, infra ostendemus in questione de votis. Imo Lutherus ipse in hoc ipso libro paulo inferius dicit. In Baptismo omnes Christianos vere vovere omnia præcepta. At hoc votum primitiva Ecclesia non ignoravit, nisi etiam Baptismum ignoraverit.

Secundo dicit, formam vovendi hanc esse debere, si pie vovendum sit : Voveo castitatem, paupertatem et obedientiam usque

ad mortem libere, id est, ut mutare possim quando volo. At si usque ad mortem continentiam polliceris, quomodo libere? si libere, quomodo usque ad mortem?

Tertio dicit, Christum nunquam consuluisset virginitatem, sed ab ea potius deterruisse, et Apostolum, cum ait : *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do* (1), voluisse dicere, non consulo, sed absterreo. Quid ista Glossa præclarior? Adde quod idem Lutherus in assertione articuli 30. ait nullam esse consilium Evangelicum, nisi unum virginitatis.

Quarto dicit, unam vitam non esse meliorem alia coram Deo, sed omnia paria, cum Joviniano; et quia noverat a B. Hieronymo Jovinianum confutatum, dicit Hieronymum ut placeret amicis ea dixisse, et Scripture loca inconsiderate undique corrasisse, et ea ad suum propositum detorsisse : « Ne dicam, inquit, depravasse. » Et Jovinianum ab eo non solida eruditione, sed sola auctoritate sua superatum, et tandem concludit : « Quis scit si Hieronymus hac parte fuerit unus illorum de quibus in Ezechiele dicit Dominus : Propheta cum erraverit, et mendacium locutus fuerit, ego Dominus decepi Prophetam illum? » At Augustinus epistol. 29. ad Hieronymum, libros Hieronymi contra Jovinianum vocat suavissimam, præclarissimamque disputationem, et epistol. 28. Joviniani librum vaniloquia nominat.

Quinto dicit, optimam formam religionum futuram, si ad professionem nemo admittatur ante annum 70 vel 80. At hoc absurdissimum est, et indignum quod refellatur. Certe Hieronymus in epistola ad Eustochium de custodia virginitatis, de cœnobitis loquens : « Senibus, inquit, et parvulis sæpe fit prandium, ut aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens. » Ex quibus verbis duo colligimus; unum, fuisse tempore S. Hieronymi in monasteriis homines omnium ætatum, senes, pueros, et mediæ ætatis viros; alterum, minus aptos esse ad labores monasteriorum homines nimium senes, aut nimium juvenes, quandoquidem oporteat his prandia præbere, jejunantibus cæteris.

Philippus Melancthon in confessione Augustana art. 27. et in Apologia ejusdem articuli. Primo dicit, tempore S. Augustini monasteria fuisse libera collegia, non astricta

ullis votis. At Augustinus in Psal. LXXV ait : « Nemo positus in Monasterio frater dicat, recedo de Monasterio, neque enim soli, qui sunt in monasterio, perventuri sunt ad regnum cœlorum, et illi, qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur, sed illi non voverunt, tu vovisti. » Et in Psal. XCIX de Apostatis ait : « Dum non perseveraverit implere quod vovit, fit desertor tam sancti propositi, et reus voti non redditi. »

Secundo dicit, monasteria olim fuisse scolas sacrarum litterarum, et aliarum disciplinarum. At Basilius in constitutionibus monasticis, Cassianus de institutis cœnobiorum, Hieronymus in epistol. ad Rusticum, et in alia ad Paulinum de institutione Monachi, Augustinus lib. I de moribus Ecclesie, cap. 31. alique veteres dum describunt instituta monasteriorum, meminerunt orationis, jejuniorum, psalmodiæ, continentie, obedientie, paupertatis. De scholis litterarum, et dialecticæ aliarumque disciplinarum ne verbum quidem.

Tertio dicit, S. Bernardum et Franciscum ob solam corporis utilitatem religionem suscepisse; corporis vero utilitatem vocat carere impedimentis conjugii, curis liberorum educandorum et similibus, quæ quidem non immerito ad corporis quamdam utilitatem pertinere dicuntur. Sed quod S. Franciscus nudis pedibus ambularet, una sola tunica, eaque cilicina, et asperima uteretur, humi cubaret, totas noctes vigilaret, fere semper jejunaret, pane solo, et aqua, ut plurimum sustentaretur, quis nisi insanus ad corporis utilitatem referret? Porro S. Bernardus non solum durissime vixit, sed etiam ser. 30. in Cant. et alibi passim aperte docet, non esse Monachi, sed Medici, corporis utilitatem et bonam habitudinem curare, Monachi vero esse spiritus utilitatem quærere, et carnem crucifigere, et corpus castigare, ut spiritus vivat, et valeat.

Quarto dicit, monachatum esse nuper inventum; quod quantum sit mendacium, jam a nobis demonstratum est, cum ab Apostolorum tempore eum deduxerimus. Præterea libenter discerem, quid vocet Philippus, Nuper : nam etiamsi negat Apostolorum tempore fuisse Monachos, et rursus asserit Monachos nostros non esse similes iis, qui fuerunt Augustini tempore, tamen non negat, nec potest negare, quin saltem monachatus,

(1) I. Cor. VII, 25.

qui nunc est, cœperit a tempore S. Benedicti; id enim Lutherani omnes admittunt, cum videant adhuc exstare, et servari regulas ab ipse conditas, et habitari monasteria, quæ ipse fundavit. At S. Benedictus ante annos mille floruit. Nisi ergo apud Philippum mille anni sint, ut dies unus, juxta Scripturas, viderit ipse quam sit verum, nuper cœpisse monachatum.

Quinto dicit, nos asserere vitam monasticam mereri justificationem, et remissionem peccatorum, et applicatam aliis eos salvare, et longe meliorem esse ipso Baptismo. At hæc mera calumnia est, nulli enim Catholicis ita docuerunt unquam. Dicimus quidem opera religionis, id est, caste vivere, nihil proprii retinere, obedire majoribus, bona esse opera, et meritaria vitæ æternæ, si a justis fiant, et conducere ad satisfactionem pro peccatis, sicut cætera omnia bona opera; at mereri justificationem nullus dicit.

Dicimus etiam, posse religiosos facere alios homines participes suorum bonorum operam, ut possunt omnes alii fideles; est enim communicatio inter membra ejusdem corporis: At posse Monachum salvare alios suis operibus, id est, mereri illis gratiam, vel gloriam, nemo Catholicus dixit unquam.

Denique dicimus, inter Baptismum, et professionem religionis esse quandam similitudinem; quod sicut in Baptismo renuntiamus Diabolo, et incipimus novam vitam, ita per professionem religionis renuntiamus sæculo et multis licitis voluptatibus, et incipimus novam vitam; et sicut in Baptismo remittuntur perfecte omnia peccata, quoad culpam et poenam, ita in professione religiosa, quando debita intentione suscipitur, pie creditur remitti omnis poena temporalis, pro qua alioqui satisfaciendum esset, etiam culpa remissa; non tamen propterea antepo-nimus, vel æquamus Baptismo professionem monasticam; Baptismus enim non solum poenam, sed etiam culpam tollit, idque certo scimus; professio autem monastica non tollit culpam, sed solum poenam, et hoc ipsum non certo asserimus, sed pie credimus, neque est hoc nostrum inventum. Nam in primis testatur Athanasius in vita Antonii, B. Antonium in visione audivisse sanctos Angelos dicentes, omnia peccata sibi remissa fuisse, quando monasticam vitam suscepit.

B. Hieronymus in epist. 25. de obitu Blesillæ: « Cum, inquit, propitio Christo ante

quatuor ferme menses secundo quodam modo se propositi Baptismo laverit, et ita deinceps vixerit, ut calceo mundo semper monasterium cogitaverit. »

B. Bernardus lib. de præcepto, et dispensatione non procul a fine: « Audire, inquit, et hoc vultis a me unde inter cætera penitentia instituta monasterialis disciplina meruerit hanc prærogativam, ut secundum Baptisma nuncupetur, arbitrator ob perfectam mundi abrenuntiationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præmi-nens universis vitæ humanæ generibus, hujuscemodi conversatio professorum, et amatores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit; imo diviam in homine reformat imaginem, configurans nos Christo instar Baptismi, et quasi denique secundo baptizamur, dum per id, quod mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, Christum induimus, complantati denuo similitudini mortis ejus etc. » Et serm. 30. in Cantica, laborem monasticum martyrii genus esse dicit; nemo autem ignorat martyrium genus esse Baptismi. Denique etiam B. Thomas 2. 2. quæst. ult. art. 3. docet recte credi per monasticam professionem satisfieri pro omnibus peccatis, et esse hanc professionem alterum Baptisma.

Idem Melancthon in locis communibus capite de discrimine consiliorum et præceptorum dicit. Primo, deplorandam esse nostram cæcitatatem, quod mendicitatem, aut simile opus non mandatum, ornemus majoribus titulis, quam legem divinam, cum nullo opus possit cogitari majus, quam quod in primo præcepto flagitatur: *Diliges Dominum Deum tuum etc.*

Ad hanc calumniam breviter respondeo, neminem esse Catholicorum, qui simpliciter præponat consilia præceptis. Imo B. Thomas in 2. 2. q. CLXXXIV, art. 3. contrarium docet; vult enim perfectionem Christianam essentialiter consistere in observatione præceptorum, instrumentaliter in observatione consiliorum.

Possimus tamen antepone-re consilia præceptis tribus modis. Primo, comparando singula consilia non cuicumque præcepto, sed præceptis illis, quæ versantur circa eandem materiam; v. gr. circa materiam externorum operum versatur præceptum: *Non furaberis*; circa eandem versatur consilium: *Vende omnia, et da pauperibus*; certum est, consilium hoc esse perfectius præcepto, non

furaberis. Similiter consilium virginitalis perfectius est præcepto: *Non machaberis*, et sic de aliis.

Secundo, comparando non consilia cum præceptis, sed statum hominum servantium præcepta et consilia, cum statu eorum, qui sola observant præcepta. Neque enim dubitari potest, quin sit res longe melior, et perfectior status prior posteriore, quando quidem ille istum includit, non contra. Unde Dominus ei, qui dicebat servasse se omnia præcepta, dixit: *Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes etc.* (1)

Tertio, comparando consilia cum quolibet præcepto, etiam cum illo: *Diliges Dominum Deum tuum*; sed considerando in consiliis non opera externa consiliorum, sed charitatem, quam præsupponunt, et ad quam ducunt, illo enim præcepto: *Diliges Dominum Deum tuum*, non præcipitur charitas infinita, sed certus quidam gradus, nimirum tanta charitas, ut per eam nihil Deo æques vel anteponas. At major gradus charitatis requiritur, ut propter Deum renunties omnibus opibus, et voluptatibus alioqui licitis; dicit enim Augustinus serm. 48. de verbis Apostoli de virginibus loquens: « Major amor majus imposuit onus. »

Secundo dicit Melancthon, falso nos putare legem Dei tantum de externa disciplina concionari, ut illa lege: *Non occides*, prohiberi injustam cædem, non autem privatam cupiditatem vindictæ, malevolentiam, injusta odia etc. et hoc deducit ex eo, quod non putamus esse peccata primos motus concupiscentiæ, quibus non consentimus. In qua re ter ipse peccat. Primo, quod mentitur, nos non agnoscere pro peccatis nisi externa opera, quod est tam ingens mendacium, ut fere sit incredibile. Secundo, quod hoc deducit ex eo, quod docemus involuntarios motus animi non esse peccata, quasi nulli sint actus interni nisi involuntarii. Tertio, quod hoc ipse asserit, nimirum involuntarios motus esse peccata, imo etiam naturalem propensionem, et naturales potentias, quibus caro concupiscit contra spiritum, vult esse peccata, quod est contra omnem rationem. Nomine enim peccati omnes intelligunt actum malum, et voluntarium, unde B. Augustinus in extremo lib. de perfectione justitiæ, dicit, eum, qui nullo modo consentit illicitis motibus concupiscentiæ,

etiamsi eos sentiat, non debere dicere Deo: *Dimitte nobis debita nostra*, sed solum quod sequitur: *Ne nos inducas in tentationem.*

Jam Calvinus lib. IV Instit. cap. 13. §. 3. dicit nos pollutionem vocare conjugium, quod Deus instituit. Mendacium est. Nos enim quod Deus instituit vocamus Sacramentum, et magnum Sacramentum cum Paulo, non pollutionem. At concupiscentiam, et membrorum inobedientiam, quam Deus non instituit, et sine qua tamen non consummatur conjugium, vocamus pollutionem, et morbum, qui non peccatum sit, sed ex peccato natus sit. Vide Augustinum de nuptiis, et concupiscentia.

Secundo, dicit ibidem §. 8. olim pios homines, qui Monachi fiebant, nihil aliud intendisse, quam ut se monastica disciplina ad Ecclesiæ gubernationem præpararent: quod est mendacium contumeliosum in omnes sanctos, qui ex monasteriis ad Episcopatum vocati sunt, qui, si Calvino credimus, ambitiosissimi fuerunt, cum e contrario constet, eos omnes invitos ex Monachis Episcopos factos. Certe B. Augustinus serm. 1. de communi vita Clericorum affirmat se Monachum non Episcopum esse voluisse, et ideo nunquam ivisse ad loca, quæ Episcopo carebant, ne forte ibi Episcopus esse cogere-tur. Chrysostomus et Basilus quam vehementer fugerint Episcopatum, ut perpetuo in monasterio viverent, ex lib. Chrysostomi de sacerdotio facile potest intelligi. Hieronymus in epistol. ad Pammachium contra Joannem Hierosolymæ Episcopum, asserit se invitum a Paulino Episcopo Presbyterum esse creatum, cum non Presbyter, sed Monachus tantum esse decrevisset. Gregorius in epistola ad Leandrum, quæ habetur initio Moralium, miserabiliter deplorat casum suum, quod cum elegisset perpetuo vivere in monasterio, tamen compulsus fuisset Pontificatum suscipere.

Et quoniam Calvinus pro se adducit epist. 81. Augustini ad Monachos insulæ Caprariæ, cum tamen locus, quem adducit, magis nobis, quam illi faveat, ipsum locum proferamus: « Vos autem fratres, inquit, exhortamur in Domino, ut propositum vestrum custodiatis, et usque in finem perseveretis, ac, si quam operam vestram mater Ecclesia desideraverit, nec elatione avida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis, sed miti

(1) Matth. XIX, 18, 21 et passim.

corde obtemperetis Deo, nec vestrum otium necessitatibus Ecclesiae præponatis, cui parituri, si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini non inveniretis. » Ex hoc loco probat Calvinus, consuevisse olim, ex monasteriis Episcopos et Clericos aliquando peti, ex quo vult esse consequens, eos, qui Monachi fiebant, ideo fieri solitos, ut se ad Episcopatum, et similia Ecclesiastica munera præpararent: Sed hoc non esse consequens, nemo non videt, et verba illa Augustini contrarium indicant. Nam in primis si Monachi illi insulae Caprariae se præparant ad Ecclesiastica munera, quid opus fuit eos hortari, ne recusarent ea munera, si quando ad ea vocarentur? Deinde, cur Augustinus eos hortatur, ut propositum suum custodiant, et usque in finem perseverent, si non erant ibi perpetuo mansuri, sed solum ad tempus, donec videlicet se præparassent Ecclesiastico ministerio?

Tertio, dicit ibidem §. 10. Augustinum cum legitimum monachatum nobis deformat, omnem rigidam exactiorem voluisse abesse earum rerum, quæ nobis verbo Domini liberae relinquuntur. Hoc mendacium esse, patet ex locis supra allegatis ex Augustino in Psal. LXXV et XCIX et aliis infra citandis.

Quarto, dicit ibidem, Augustinum requirere in Monachis, ut omnia sua instituta referant ad eam pietatem, quam Deus omnibus commendavit, id est, ad charitatem Dei et proximi; nostros autem Monachos nescio quam novam pietatem sibi finxisse, cujus meditatione sint omnibus perfectiores. Hoc quoque mendacium est, et solum vere dicit Calvinus, nescio quam novam pietatem etc. Vere enim nescit, quam novam pietatem Monachi finxerint; nihil enim finxerunt novi, cum omnibus suis votis nihil aliud cupiant, quam perfici in charitate. Quod vero monastica vita sit perfectior vita secularium, quod tantopere exhorret Calvinus, Augustinus aperissime docet in epist. 89. g. 4. ad Hilarium, ubi sic ait: «Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit; ibi enim dixit: Si vis ad vitam ingredi, serva mandata; hic autem: Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes etc.»

Quinto, dicit ibidem §. 11. vitam monasticam nusquam esse vel una syllaba a Domi-

no approbatam. Hoc mendacium refellit Augustinus loco jam citato, et Chrysostomus hom. 17. ad populum: «Tanti est, inquit, Philosophia a Christo introducta.»

Sexto, dicit §. 12. nulli unquam veterum venisse in mentem, dicere Christum aliquod consuluisset, sed omnes una voce clamare, nullam penitus voculam a Christo emissam, cui non sit necessario obtemperandum. Hoc impudentissimum est mendacium; ipse enim nullum adduxit testem ad suam sententiam confirmandam. Nos autem in sequenti questione adducemus omnes veteres, qui revera una voce clamant, multa esse consilia Evangelica. Nunc sufficiat locus Augustini citatus.

Septimo, dicit ibidem, Monachos, ut videantur aliis perfectiores, promittere se consilia Evangelica servaturos, de non jurando, de inimicis diligendis, de non appetenda vindicta. At neque ista ulli Monachi voverent, et nos ea non consilia, sed præcepta esse dicimus.

Octavo, dicit §. 14. Patres toto pectore abhorruisse ab illa blasphemiam et sacrilego dogmate, quo professio monastica secundum Baptisma nominatur. At nos ostendimus, Athanasium, Hieronymum, Bernardum, Thomam, non abhorruisse ab illa sententia. Ipse vero pro se nullum adduxit.

Nono, dicit ibidem, tempore Augustini viros Monachos totos se ad charitatem proximi accommodavisse, nosfros autem a tota Ecclesia discessionem fecisse. Id vero probat dupliciter. Primo, quia veteres Monachi ad eandem Ecclesiam cum cæteris Christianis conveniebant, et cum iisdem Sacramenta participabant; nostri autem proprias habent Ecclesias, propria altaria etc. Secundo, quia I. Corinth. I. Apostolus vocat schismaticos eos, qui dicebant: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cepha* (1); At Monachi dicunt: *Ego sum Augustini, ego Benedicti, ego Francisci*.

Hic est mendacium duplex: Nam in primis falsum est, veteres Monachos non habuisse proprias Ecclesias, Altaria, Sacramenta: Nam olim tam Eremitæ, quam Cœnobitæ fere omnes extra urbes procul a reliquis hominibus habitabant, et quia non poterant ad Ecclesias Episcoporum vel Parochorum convenire, habebant singula monasteria suum Abbatem, Presbyterum, a quo

(1) I. Cor. I, 12.

Sacramenta percipiebant. Id manifeste indicat Augustinus tum lib. I de moribus Ecclesiae cap. 31 et 33. tum in epist. 81. ad Eudoxium Presbyterum, et Abbatem in insula Capraria; item Epiphanius in epist. ad Joannem Hierosolymitanum, ubi dicit, se ordinasse Paulinianum Presbyterum monasterii Bethleemici, quia S. Hieronymus ejus monasterii Præpositus, præ nimia humilitate non audebat Sacramenta fratribus ministrare. Idem apparet ex collationibus Cassiani fere omnibus, ac præcipue XVIII. cap. 13.

Deinde, falsum est Monachos nostros discessionem fecisse ab Ecclesia, cum videamus, eos eundem Pontificem agnoscere, quem reliqua Ecclesia; ab iisdem Episcopis ordinari, a quibus cæteri Clerici; denique eadem populo communicare, cui cæteri Christiani. Si autem, quia habent Ecclesias, et altaria, schismatici essent, essent etiam schismatici omnes Parochi; nulla enim est parœcia, quæ non habeat Ecclesiam, et altaria distincta ab Ecclesia, et altaribus aliarum parœciarum.

Ultimo falsum est, eodem sensu, Monachos dicere: *Ego sum Augustini, ego sum Benedicti, quo Corinthii dicebant: Ego sum Pauli, ego Apollo; isti enim in duobus errabant, dicendo: Ego sum Pauli, ego Apollo.* Primo, quia putabant, vim Sacramenti Baptismi pendere a probitate baptizantis, et ideo gloriabantur, se filios esse spirituales excellentium virorum, ut exponit Augustinus tract. 5. in Joann. et alibi. Et patet primo ex verbis sequentibus: *Num Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?* (1) Secundo ex eo, quod toto illo capite, et tribus sequentibus, ad hunc errorem tollendum, Paulus docet, Apostolos solum esse ministros Christi, Christum autem esse, qui vere, et ex potestate omnia facit, et ideo Deum elegisse indoctos et viles, per quos mundum converteret, ne salus ab hominibus pendere videretur. Tertio ex eo, quod hinc intelligimus, quomodo vere schismata facerent, qui dicebant: *Ego sum Pauli, ego Apollo; nam tot Baptismata faciebant, quot erant baptizatores, et proinde tot fides et Ecclesias.*

Secundo errabant, quod temere judicabant de predicatoribus suis, et alios alii præferebant, ut patet ex illis verbis cap. IV: *Nolite ante tempus judicare etc. Mihi autem*

(1) I. Cor. I, 13. — (2) I. Cor. IV, 5 et 3.

pro minimo est, ut a vobis judicet etc. (2) At Monachi cum dicunt: *Ego sum Augustini, ego Benedicti, solum hoc dicunt ad distinctionem ordinum indicandam. Quod si aliqui ex simplicioribus religiosis interdum contendunt pro gloria suorum Ducum, et B. Franciscum propter stigmata B. Dominico anteponunt, vel e contrario, male faciunt, et incidunt in posteriorem reprehensionem Apostoli, sed nec isti propterea schismatici sunt, nec oportet propter paucos idiotas, universos ordines religiosorum infamare.*

Decimo dicit, §. 19. olim nefas fuisse, mulierem admittere ad votum continentiae ante annum 60. Sed aliud indicat summa illa sollicitudo veterum, Cypriani, Chrysostomi, Ambrosii, Hieronymi, in sacris virginibus custodiendis; si enim Sanctimonialia omnes excederent annum 60, non magna custodia indigeret earum pudicitia.

CAPUT VII.

Quid sit Consilium perfectionis.

Sequitur nunc quæstio de consiliis perfectionis, quam secundo loco tractandam proposuimus. Ac primum explicandum erit, quid sit consilium perfectionis, et in quo differat a præcepto. Secundo, quid sentiant hæretici, et quid Catholici. Tertio, probanda veritas. Quarto, solvenda argumenta.

Quantum ad primum, consilium perfectionis vocamus opus bonum, a Christo nobis non imperatum, sed demonstratum; non mandatum, sed commendatum. Differt autem a præcepto ex parte materiae, ex parte subjecti, ex parte formæ, ex parte finis. Ex parte materiae dupliciter. Primo, quia materia præcepti est faciliior, consilii difficilior; illa enim sumpta est ex principiis naturæ, hæc superat quodammodo naturam: Nam ad servandam conjugii fidem natura inclinat, at non ita ad abstinendum a conjugio. Ambrosius lib. I de virgin. : «Quis, inquit, humano eam possit ingenio comprehendere, quam nec natura suis inclusit legibus? Aut quis naturali voce completi, quod supra usum naturæ sit? E caelo accersivit, quod